

اظهار نظر کارشناسی درباره:

«طرح یک فوریتی تشدید مجازات اسیدپاشی و حمایت از بزه‌دیدگان ناشی از آن»

(اعاده شده از شورای نگهبان)

مقدمه

استفاده از اسید یا مواد مشابه آن به‌عنوان وسیله ارتکاب جرم ضمن آنکه موجب آسیب‌های گسترده جسمانی و در مواردی کشته شدن انسان می‌گردد؛ تبعات سوء روحی و روانی سنگینی بر بزه‌دیده تحمیل می‌نماید از این رو، طرح «تشدید مجازات اسیدپاشی و حمایت از بزه‌دیدگان ناشی از آن» اولاً با هدف تشدید مجازات اسیدپاشی و ثانیاً با هدف حمایت از بزه‌دیدگان این جرم در جلسه علنی مورخ ۱۳۹۸/۳/۱۹ در قالب هفت ماده به تصویب مجلس شورای اسلامی رسیده است، این مصوبه جهت تصویب نهایی به شورای محترم نگهبان ارسال شد که این شورا برخی از مواد مصوبه را واجد ایراد و ابهام دانسته است. ایرادات و ابهامات مطرح شده از سوی شورای محترم نگهبان در خصوص مصوبه مورد بحث ناظر به مواد ۱، ۲ و ۳ مصوبه می‌باشد. در ادامه این گزارش ضمن تقریر و تبیین ایرادات، پیشنهادهای مطرح شده در گزارش کمیسیون مربوطه مورد ارزیابی قرار می‌گیرد.

مخصوص صحن علنی

مشخصات طرح

دوره دهم - سال چهارم

شماره ثبت:

۳۷۹

شماره چاپ:

۱۵۵۲

تاریخ چاپ:

۱۳۹۸/۶/۶

ارزیابی مصوبه کمیسیون در خصوص رفع ایرادات شورای محترم نگهبان

۱. ابهامات و ایرادات ناظر به ماده (۱) مصوبه

الف) ایراد اول به ماده (۱)

براساس اولین بند از ایرادات شورای محترم نگهبان در خصوص ماده (۱) مصوبه مجلس؛ مشخص نیست که آیا مجازات مقرر در این ماده، شامل مواردی که اسیدپاشی موجب جنایت بر منفعت شده است نیز می‌شود یا خیر؟ توضیح آنکه؛ در مصوبه مجلس در خصوص ماده (۱) صرفاً جنایت وارد بر نفس و عضو مورد تصریح واقع شده است و جنایت بر منفعت ذکر نشده است. در حالی که مطابق قواعد حقوقی، جنایت می‌تواند بر نفس، عضو و منافع وارد شود از این رو شورای محترم نگهبان ماده مذکور را دارای ابهام دانسته است. در مصوبه کمیسیون برای رفع ابهام مذکور واژه «منفعت» بعد از واژه «عضو» اضافه گردیده است. در خصوص پیشنهاد اصلاحی کمیسیون می‌توان گفت که با توجه به اینکه مطابق ماده (۳۸۷) قانون مجازات اسلامی،^۱ جنایت بر عضو شامل جنایت بر منافع نیز دانسته شده است لذا عدم ذکر واژه «منفعت» در ماده (۱) مصوبه نمی‌تواند ایرادی را به وجود آورد. با این حال به جهت تأمین نظر شورای محترم نگهبان و با لحاظ این نکته که در قانون مجازات نیز به‌رغم تصریح ماده (۳۸۷)، گاه منفعت در کنار عضو ذکر شده است، به‌نظر می‌رسد مصوبه کمیسیون می‌تواند رافع ابهام مطرح شده باشد.

معاونت پژوهش‌های
سیاسی - حقوقی
دفتر مطالعات
حقوقی

مشخصات گزارش

شماره مسلسل:

۲۴۰۱۵۹۷۲-۳

تاریخ انتشار:

۱۳۹۸/۶/۹

۱. ماده (۳۸۷) - جنایت بر عضو عبارت از هر آسیب کمتر از قتل مانند قطع عضو، جرح و صدمه‌های وارد بر منافع است.

ب) ایراد دوم به ماده (۱)

براساس دومین بند از ایرادات شورای محترم نگهبان در خصوص ماده (۱) مصوبه مجلس؛ اطلاق مجازات مقرر در تبصره این ماده در غیر از موارد و قیود ماده (۲۸۶) قانون مجازات اسلامی خلاف موازین شرع دانسته شده است. توضیح آنکه به موجب تبصره «۲» ماده (۱) چنانچه، اسیدپاشی به قصد ارباب و ایجاد ناامنی در جامعه باشد، افساد فی الارض و مجازات آن اعدام است. از آنجا که در حال حاضر ماده (۲۸۶) قانون مجازات اسلامی در خصوص حد افساد فی الارض قیودی از جمله لزوم گسترده بودن اقدامات مجرمانه را مقرر نموده است لذا به نظر می‌رسد اطلاق تبصره مورد بحث، فراتر از قیود مزبور چه بسا با رویکرد سختگیرانه‌تر در صد نادیده گرفتن قیود مزبور در خصوص اسیدپاشی می‌باشد، از همین رو شورای محترم نگهبان اطلاق این تبصره را که مغایر با مفاد ماده (۲۸۶) مذکور می‌باشد را مغایر موازین شرع دانسته است.

از همین رو در مصوبه کمیسیون قضایی و حقوقی، مصوبه به ترتیبی اصلاح گردیده که مقید به شروط مندرج در ماده (۲۸۶) قانون مجازات اسلامی باشد. این اصلاحیه نیز می‌تواند رافع ایراد شورای محترم نگهبان باشد، البته به جهت وجود ماده (۲۸۶) در نظام حقوقی به عنوان یک عنوان مجرمانه عام، حتی اگر این تبصره به طور کلی حذف شود نیز ایراد و خلأ قانونی به وجود نمی‌آید. توضیح آنکه در حال حاضر، به موجب ماده (۲۸۶) قانون مجازات اسلامی، ذیل کتاب حدود، افساد فی الارض به طور عام پیش‌بینی شده است. به موجب این ماده، چنانچه جنایت علیه تمامیت جسمانی افراد (که اسیدپاشی هم از این دست جرائم است)، به طور گسترده ارتکاب یابد، اگر موجب اخلاص شدید در نظم عمومی کشور، ناامنی یا ورود خسارت عمده به تمامیت جسمانی افراد شود، افساد فی الارض محقق و مرتکب به اعدام محکوم خواهد شد. در این ماده همسو با آموزه‌های فقهی، تلاش شده تا مواردی را به عنوان افساد فی الارض شناسایی شود که رفتارهای ارتكابی یا نتایج حاصل از آنها از وسعت خاصی برخوردار باشد و قانونگذار کوشیده است تا به درستی از توسیع بیش از حد این عنوان حدی خودداری ورزد. بنابراین بقای تبصره مورد بحث با اصلاحیه صورت گرفته در مصوبه کمیسیون صرفاً از جهت بازدارندگی بیشتر مصوبه می‌تواند قابل توجه باشد در غیر این صورت از منظر رعایت تنقیح قوانین با عنایت به ماده (۲۸۶) قانون مجازات حذف تبصره نیز ایرادی را به وجود نمی‌آورد.

۲. ابهامات و ایرادات ناظر به ماده (۲) مصوبه

الف) ایراد اول به ماده (۲)

به موجب ماده (۲) مصوبه در صورت فرار مرتکب، با توجه به عدم امکان اجرای قصاص، برای مرتکب فراری به میزان آسیب وارده مجازات حبس در نظر گرفته شده است. شورای محترم نگهبان از این جهت که حبس نمودن فردی که فرار کرده است معنا ندارد، ذکر عبارت «فرار مرتکب» در این ماده را دارای ابهام دانسته است.

مضاف بر این ابهام، چه بسا این ایراد به وجود آید که مرتکب بعد از دستگیری باید بلافاصله به حبس محکوم شود در حالی که هر زمان که این فرد دستگیر شود، حکم ابتدایی آن قصاص است و در صورت گذشت یا سایر دلایل ممکن است این قصاص به حبس و دیه تبدیل شود.

مصوبه کمیسیون در راستای رفع ابهام، عبارت «فرار مرتکب» را از این ماده حذف نموده است. این اصلاحیه نیز با توجه به اینکه حکم فرار مرتکب، حکم خاصی است که در تبصره همین ماده و مواد (۴۳۵) و (۴۷۴) قانون مجازات اسلامی بیان شده است می‌تواند رافع ایراد شورای محترم نگهبان باشد و حذف آن اشکالی را به وجود نمی‌آورد.

ب) ایراد دوم به ماده (۲)

به موجب ماده (۲) مصوبه در مواردی که مجازات مرتکب قصاص نباشد مانند آنکه میان اولیای دم و مرتکب، مصالحه صورت گرفته باشد مرتکب علاوه بر پرداخت دیه و ارش باید به مجازات حبس به ترتیبی که در این ماده مقرر شده محکوم شود. نگارش این ماده به نحوی است که گویا حتی در فرض مصالحه باز هم مرتکب باید دیه و ارش را پرداخت نماید در حالی که مشخص است که در مصالحه، صرفاً تحقق مورد مصالحه که می‌تواند به صورت پرداخت وجه‌المصلحه یا انجام تعهد باشد قابل تصور است و پرداخت

دیه و ارش معنا ندارد. از همین رو شورای محترم نگهبان این ماده را از این حیث که مشخص نیست حتی در فرض مصالحه باز هم مرتکب لازم است به پرداخت دیه و ارش محکوم شود یا خیر دارای ابهام دانسته است. در مصوبه کمیسیون به منظور رفع این ابهام عبارت «وجه‌المصالحه» به بعد از عبارت «دیه و ارش» اضافه گردیده تا هرگونه ابهام در این خصوص رفع گردد. به این ترتیب حسب مورد و به اقتضای پرونده ممکن است مرتکب به پرداخت دیه یا ارش یا وجه‌المصالحه محکوم گردد.

اصلاحیه کمیسیون در این خصوص اگرچه می‌تواند رافع ایراد شورای محترم نگهبان باشد، اما ممکن است ابهام دیگری در خصوص مفاد این ماده را موجب گردد. توضیح آنکه مطابق مواد (۳۵۲)، (۳۶۱) و (۳۶۲)^۱ قانون مجازات اسلامی است طرفین ممکن است بر چیزی غیر از پرداخت وجه مانند انجام دادن یک تعهد نیز مصالحه نمایند، بنابراین، ذکر عبارت «وجه‌المصالحه» نمی‌تواند تمامی موارد را دربر گیرد و این ابهام را به وجود می‌آورد که اگر مصالحه بر انجام کاری یا چیزی غیر از پرداخت وجه باشد، چه وضعیتی به وجود خواهد آمد، آیا از حکم این ماده خارج است یا خیر؟

بنابراین به منظور رفع ایراد شورای محترم نگهبان پیشنهاد می‌شود به جای الحاق عبارت «وجه‌المصالحه» به ماده (۲) مصوبه، عبارت «یا مصالحه اولیای دم» مندرج در سطر دوم ماده (۲) حذف گردد. این حذف ایراد و آسیبی را متوجه مفاد ماده نمی‌نماید چراکه عبارت مذکور صرفاً به منظور بیان یک مثال در مواردی که مجازات مرتکب قصاص نیست بوده و لذا حذف آن مشکلی را به وجود نمی‌آورد و حکم این ماده با توجه به عمومات قانون مجازات اسلامی روشن است و نیازی به ذکر مثال نیست.

ج) ایراد سوم به ماده (۲)

به موجب تبصره «۱» ماده (۲) مصوبه، در موارد فرار یا فوت مرتکب اسیدپاشی؛ دیه از اموال مرتکب و در صورتی که مال نداشته یا کافی نباشد یا مرتکب شناسایی نشود، از بیت‌المال پرداخت خواهد شد. در تبصره «۲» نیز امکان رجوع بیت‌المال به مرتکبی که از سوی او دیه پرداخت شده است و بعد از دستگیری مرتکب خواهان قصاص وی می‌باشد، وجود دارد. در این صورت، بیت‌المال با توجه به وضعیت و امکانات بزهکار برای استرداد دیه به او مراجعه می‌کند.

مفاد این دو تبصره به جهت آنکه دارای بار مالی برای دولت می‌باشد خلاف اصل هفتادوپنجم قانون اساسی دانسته شده است. در مصوبه کمیسیون به منظور رفع این ایراد دو تبصره ذیل ماده (۲) حذف گردیده‌اند. در ارزیابی اصلاحیه کمیسیون می‌توان گفت از آنجا که حکم این دو تبصره در قوانین جاری کیفری از جمله مواد (۴۳۵) و (۴۷۴) قانون مجازات اسلامی پیش‌بینی شده است لذا حذف این دو تبصره آسیبی را متوجه مصوبه نمی‌نماید. مواد پیش‌گفته به تفصیل به بیان حکم عدم دسترسی به مرتکب و چگونگی پرداخت دیه در این موارد پرداخته و اتفاقاً به جزئیات آن نیز اشاره کرده است و با دقت بیشتری نسبت به تبصره ماده (۲) تنظیم شده است. بنابراین، حذف این دو تبصره، آسیبی به قانون وارد نمی‌کند و همچنان دو ماده پیش‌گفته براساس عمومات بر این جنایات نیز حاکم است.

۳. ایراد ناظر به ماده (۳) مصوبه

به موجب ماده (۳) مصوبه مجلس، به منظور قطعیت بخشیدن به کیفر اسیدپاشی، نهادهای ارفاقی از جمله آزادی مشروط، تعویق و تعلیق مجازات در خصوص مرتکبین این جرم قابل اعمال نیست. در این ماده منظور از واژه تعویق «تعویق صدور حکم» به عنوان یکی از نهادهای جدید در قانون مجازات اسلامی می‌باشد. با این حال نگارش ماده به نحوی است که گویا «تعویق اجرای مجازات» مد نظر مقنن بوده است لذا شورای محترم نگهبان ذیل این ماده مقرر نموده است که ممنوعیت مطلق تعویق که در این ماده به آن اشاره

۱. ماده (۳۵۲) - اگر حق قصاص، به هر علت، تبدیل به دیه شود یا به مال یا حقی مصالحه شود، همسر مقتول نیز از آن ارث می‌برد. اگر برخی از اولیای دم، خواهان قصاص و برخی خواهان دیه باشند، همسر مقتول، از سهم دیه کسانی که خواهان دیه می‌باشند، ارث می‌برد.

ماده (۳۶۱) - اگر مجنی‌علیه یا ولی دم، گذشت و اسقاط حق قصاص را مشروط به پرداخت وجه‌المصالحه یا امر دیگری کند، حق قصاص تا حصول شرط، برای او باقی است.

ماده (۳۶۲) - اگر پس از مصالحه یا گذشت مشروط، مرتکب حاضر یا قادر به پرداخت وجه‌المصالحه یا انجام دادن تعهد خود نباشد یا شرط محقق نشود، حق قصاص محفوظ است و پرونده برای بررسی به همان دادگاه ارجاع می‌شود مگر مصالحه شامل فرض انجام ندادن تعهد نیز باشد.

شده است، خلاف شرع می‌باشد؛ زیرا، از نظر شرعی در مواردی اجرای مجازات از جمله قصاص در مورد زن باردار و موارد مشابه آن باید تعویق شود. با عنایت به توضیح مختصری که بیان گردید اساساً در این ماده مقصود تعویق صدور حکم بوده است و از همین رو ایرادی متوجه ماده نیست. با این حال در مصوبه کمیسیون قضایی به منظور رفع هرگونه ابهام این واژه حذف شده است. در ارزیابی این اصلاحیه نیز می‌توان گفت با توجه به اینکه مطابق مقررات، تعویق صدور حکم مربوط به جرائم تعزیری درجه شش، هفت و هشت است و هیچ‌یک از جرائم موضوع این مصوبه از این درجات نمی‌باشد لذا تعویق صدور حکم در خصوص جرم اسیدپاشی اساساً موضوعیتی پیدا نمی‌کند لذا حذف واژه مذکور ایرادی را متوجه ماده نمی‌نماید و اصلاحیه رافع ایراد شورای محترم نگهبان می‌باشد.

نتیجه‌گیری

در این گزارش ضمن تقریر و تبیین ایرادات شورای محترم نگهبان در خصوص مصوبه مجلس شورای اسلامی راجع به تشدید مجازات مرتکبین اسیدپاشی پیشنهادات اصلاحی مندرج در گزارش کمیسیون قضایی و حقوقی مورد ارزیابی قرار گرفت. با عنایت به مطالب مذکور در این گزارش به نظر می‌رسد مصوبه کمیسیون رافع ایرادات مزبور می‌باشد از این رو تصویب گزارش کمیسیون مربوطه مورد پیشنهاد می‌باشد.